

Голові спеціалізованої вченої ради Д 26.062.15
у Національному авіаційному університеті
доктору педагогічних наук, професору
Лузік Ельвірі Василівні

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора
Котикової Олени Михайлівни
про дисертацію **Кучерявої Катерини Валеріївни «Розвиток самоосвітньої
компетентності майбутніх викладачів економіки»**, подану на здобуття
наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 –
теорія і методика професійної освіти

1. Ступінь актуальності обраної теми

Інтеграція України до світового освітнього простору та Європейського співтовариства обумовлює нові підходи до професійної підготовки викладачів. У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року та Законі України «Про вищу освіту» (2014 р.) з цією метою передбачено гуманізацію освітнього процесу, формування конкурентноспроможного та висококваліфікованого фахівця, здатного до постійного професійного та особистісного самовдосконалення, до неперервного навчання впродовж життя.

В умовах сьогодення відбувається прискорений процес морального і фактичного знецінення та старіння знань і умінь фахівця. Особливо це стосується викладачів економіки, які в умовах нестабільного кризового соціально-економічного стану України мають постійно відображати виклики інформаційного суспільства, а саме – мати здатність до неперервного здобуття нових знань шляхом самоосвіти. Самоосвіта викладача економіки – це цілеспрямована діяльність з вдосконалення набутих знань і набуття нових економічних, психолого-педагогічних, загальнокультурних, методичних знань з метою самовдосконалення в професійному і особистісному плані. Тому розвиток здатності до самоосвіти в сучасному суспільстві набуває особливої актуальності. В умовах компетентнісного підходу можна забезпечити найбільш ефективний розвиток самоосвіти як тих, хто вчить, так і тих, хто навчається. Такий підхід дозволяє з'єднати цілі освіти та професійну діяльність, перейти від відтворення знання до їх застосування в майбутній педагогічній діяльності, зорієнтуватися в нескінченній різноманітності професійних і життєвих ситуацій. При цьому самоосвітня компетентність майбутніх викладачів економіки як складова професійної компетентності має виступати показником їхньої здатності до підвищення кваліфікації та педагогічної майстерності у викладанні економічних дисциплін, освоєнні новітніх технологій навчання.

Проте проведений аналіз науково-методичної літератури показав відсутність цілісних наукових праць, зорієнтованих на розвиток самоосвітньої

Ва. 51.12/04
В.У. 07.11.2019

компетентності майбутніх викладачів економіки. Отже, тема дослідження є актуальною і спрямованою на розв'язання реальних потреб сучасної професійної освіти.

Окрім того, слід відзначити зв'язок дисертаційного дослідження з науковими програмами, планами, темами, яке виконано в межах комплексної наукової теми кафедри педагогіки та психології ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» «Психолого-педагогічні засади удосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців в економічному університеті» (РК№0107U007382). Тему дисертації затверджено Вченою Радою факультету управління персоналом, соціології та психології ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» (протокол №3 від 19.11.2015) та узгоджено в бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних та психологічних наук в Україні (протокол №1 від 26.01.2016).

2. Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджуються результатами теоретичного та дослідно-експериментального досліджень, здійснених дисертанткою, і в цілому не викликають сумніву. Найбільш суттєві результати дослідження, одержані здобувачем, викладено в загальних висновках та висвітлено в опублікованих працях. Слід відзначити повноту і доказовість теоретичної бази дослідження: автор характеризує стан дослідження окресленої проблеми у сучасній науковій літературі, зокрема зіставляючи науково-практичні та методологічні підходи до розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки. Автором опрацьовано 298 літературних джерел, з них іноземною мовою – 13. Дисертантка обґрунтувала доцільність вибору теми, визначила мету, завдання, методи дослідження. Обґрунтованою і логічною є структура дисертації, яка презентована вступом, трьома розділами, висновками до розділів, загальними висновками та списком використаних джерел.

У першому розділі дисертації «Теоретичні основи розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки» здійснено огляд наукової літератури за темою дослідження; проаналізовано стан розв'язання проблеми в науковій та методичній літературі; розкрито особливості професійної підготовки майбутніх викладачів економіки в контексті компетентнісного підходу. Здійснено аналіз базових дефініцій та понять проблеми дослідження: «педагогічна діяльність викладача економіки», «компетенція», «компетентність», «самоосвіта», «самоосвітня діяльність», «самостійно-пізнавальна діяльність», «розвиток», «формування», «самовдосконалення»; представлено авторське визначення поняття «самоосвітня компетентність майбутнього викладача економіки» - як інтегративне особистісне утворення, що виявляється в здатності до цілепокладання, саморегуляції, самоорганізації та рефлексії самостійної пізнавальної діяльності, обумовленої пізнавальними мотивами та потребами,

самоосвітніми вміннями й навичками, спрямованої на неперервний процес засвоєння знань, становлення педагога-професіонала, особистісний та професійний саморозвиток у сфері економічної та педагогічної освіти.

Визначено структуру самоосвітньої компетентності, що охоплює п'ять взаємопов'язаних компонентів: мотиваційно-особистісний, регулятивно-вольовий, когнітивно-інформаційний, організаційно-діяльнісний, рефлексивно-оцінний. Здійснено аналіз вітчизняних та зарубіжних науково-практичних підходів до проблеми розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки; зазначено відсутність цілісної системи розвитку зазначеної компетентності саме майбутніх викладачів економіки та обґрунтовано основні напрями дослідження.

У другому розділі «Наукове обґрунтування моделі розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки» з метою діагностування вихідного рівня розвитку самоосвітньої компетентності автором обґрунтовано критеріально-діагностичний апарат дослідження: критерії (мотиваційно-особистісний, регулятивно-вольовий, когнітивно-інформаційний, організаційно-діяльнісний, рефлексивно-оцінний); показники, що відображують змістові характеристики відповідних структурних компонентів; рівні розвитку зазначеної компетентності (високий, середній, низький). Описано зміст та методику проведення констатувального етапу педагогічного експерименту. Дані констатувального експерименту підтверджують, що у переважної більшості студентів рівень розвитку самоосвітньої компетентності залишається невисоким: рівень їх сформованості у респондентів можна охарактеризувати як низький у межах 33,5 % – 61,8 % розподілу респондентів в залежності від показника. Водночас, високий рівень сформованості показників має відсотковий розподіл в межах 8,5% – 27,5% респондентів залежно від показника. Визначено педагогічні умови розвитку самоосвітньої компетентності: *забезпечення мотивації з оволодіння самоосвітньою компетентністю майбутніми викладачами економіки; активізація самоосвітньої діяльності студентів засобами інноваційних технологій навчання; створення освітнього креативно-рефлексивного середовища у навчальному процесі.* Обґрунтовано та розроблено модель розвитку самоосвітньої компетентності, яка включає методологічний, інформаційно-методичний, процесуально-технологічний та результативно-оцінний блоки та методику розвитку даної компетентності. Модель базується на визначенні мети та органічному взаємозв'язку етапів, кожен з яких сприяє досягненню поставленої мети. Мета полягає в зростанні рівнів розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки.

У третьому розділі «Експериментальна перевірка моделі розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки» представлено методику розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки, яка включає мотиваційно-стимулювальний, діялісно-виконавчий, та контрольнo-коригувальний етапи. Отримані експериментальні дані за результатами формульованого етапу експерименту та їх статистична обробка вказують на ефективність спроектованої моделі розвитку самоосвітньої

компетентності майбутніх викладачів економіки та достовірність висунутої гіпотези.

Результати дисертаційного дослідження апробовані на 11-ти науково-практичних конференціях, з них 6 міжнародних.

Викладене вище дає підстави стверджувати, що наукові положення, висновки і рекомендації дисертаційного дослідження Кучерявої К.В. достатньо обгрунтовані.

3. Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій

У дослідженні враховано вимоги до системного, синергетичного, особистісно-орієнтованого, діяльнісного підходів до вирішення проблеми розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки у закладах вищої освіти. Висновки та рекомендації, що викладено в дисертаційній роботі, ґрунтуються на застосуванні сучасних методів дослідження (аналіз, синтез, контент-аналіз; теоретичного узагальнення, систематизація, моделювання, спостереження, анкетування, бесіди, експертне оцінювання результатів, методів статистики). Високий ступінь достовірності теоретичних положень та практичних результатів дисертаційного дослідження Кучерявої К.В. досягається не лише теоретичними методами, а й завдяки констатувальному та формувальному експериментам, статистичній обробці отриманих даних. Аналіз здобутих експериментальних результатів наочно проілюстрований в численних таблицях та графіках. Достовірність та обгрунтованість результатів експериментальної роботи забезпечувалося репрезентативністю вибірок, співставленням початкового та досягнутого рівнів розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки. Все це робить висновки, теоретичні положення і практичні результати дисертаційної роботи Кучерявої К.В. логічними і переконливими.

Наукова новизна проведеного дослідження безперечна: його автором *уперше*:

- сформульовано поняття «самоосвітня компетентність майбутнього викладача економіки» в авторській інтерпретації, яке трактується як інтегративне особистісне утворення, що виявляється в здатності до цілепокладання, саморегуляції, самоорганізації та рефлексії самостійної пізнавальної діяльності, обумовленої пізнавальними мотивами та потребами, самоосвітніми вміннями й навичками, спрямованої на безперервний процес засвоєння знань, особистісний та професійний саморозвиток у педагогічній діяльності в сфері економічної та педагогічної освіти;

- теоретично обгрунтовано зміст та структуру самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки, що охоплює п'ять взаємопов'язаних компонентів (мотиваційно-особистісний, регулятивно-вольовий, когнітивно-інформаційний, організаційно-діяльнісний та рефлексивно-оцінний), які взаємспівдіють і саморегулюються, системоутворювальним фактором якої є майбутній результат – досягнення кожним студентом певного рівня розвитку самоосвітньої компетентності.

– виявлено, теоретично обґрунтовано та перевірено емпіричним шляхом сукупність психолого-педагогічних умов розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки у процесі професійної підготовки:

– обґрунтовано та розроблено модель розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки, яка охоплює методологічний, інформаційно-методичний, процесуально-технологічний та результативно-оцінний блоки, а також методику розвитку вказаної компетентності.

Удосконалено:

– зміст професійної та психолого-педагогічної підготовки майбутніх викладачів економіки та діагностичний інструментарій (критерії та показники), що дозволяють визначити рівні (низький, середній та високий) розвитку самоосвітньої компетентності.

Подальшого розвитку набули:

– теоретичні положення, що стосуються професійної підготовки майбутніх викладачів економіки, в основі яких лежать сучасні вимоги до формування професійної компетентності студентів, складовою якої є самоосвітня компетентність;

– форми (індивідуальні та групові) та методи (проблемні, інтерактивні, дослідницькі) розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки з урахуванням специфічних умов їх навчання.

Новизна і достовірність результатів проведеного дослідження забезпечено методологічною обґрунтованістю його вихідних позицій, застосуванням комплексу різноманітних взаємодоповнюючих методів, адекватних предмету, меті та завданням дослідження, оптимальною тривалістю дослідно-експериментальної роботи, об'єктивним аналізом здобутих результатів.

4. Значення для науки і практики отриманих автором результатів

Дисертаційна робота Кучерявої К.В. містить нові, раніше не захищені наукові положення, а обґрунтовані результати у сукупності розв'язують важливу науково-прикладну проблему підвищення рівнів розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки у процесі професійної підготовки.

Основні результати дослідження можуть слугувати підґрунтям для оновлення навчального плану підготовки майбутніх викладачів економіки та навчально-методичного комплексу щодо організації самоосвітньої діяльності студентів, використанням діагностичного інструментарію для оцінювання рівнів розвитку самоосвітньої компетентності, для методичного забезпечення самостійної роботи студентів.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Державного вищого навчального закладу «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» (довідка № 03/19 від 11 лютого 2019 р.); Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (довідка № 07-10/10 від 08 січня 2019 р.); Сумського національного аграрного

університету (довідка № 3059 від 13 березня 2019 р.); Інституту професійної-технічної освіти Національної академії педагогічних наук України (довідка № 02-15/186-1 від 02 квітня 2019 р.); Національного університету біоресурсів і природокористування України (довідка № 19-375 від 10 квітня 2019 р.).

5. Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в опублікованих працях

Наукові положення, основні результати дослідження, висновки достатньо повно викладено у друкованих працях: у 19 публікаціях, з них: 6 статей у наукових фахових виданнях України з педагогічних наук; 3 статті у закордонних наукових виданнях, 10 тез у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій.

6. Дискусійні питання та зауваження до змісту дисертації

У цілому позитивно оцінюючи наукове і практичне значення отриманих дисертантом результатів, слід відмітити ряд дискусійних положень до змісту роботи, а також висловити окремі побажання:

1. На с.29-30 автор розглядає особливості професійної підготовки майбутніх викладачів економіки в різних університетах – класичних, педагогічних, непедагогічних галузевих. Було б бажано здійснити більш докладний аналіз відмінностей підготовки у різних класичних університетах.
2. Специфіка підготовки майбутніх викладачів економіки у галузевих університетах представлена лише Київським національним університетом імені Вадима Гетьмана. Аналіз був би більш переконливим, якби було здійснено порівняння з особливостями такої підготовки у інших галузевих (непедагогічних) університетах.
3. Залишається відкритим питання про можливості академічної мобільності майбутніх викладачів економіки за умови розмаїття навчальних програм. Бажано було б, щоб автор висловив свій погляд на цю проблему.
4. У підрозділі 1.1. спостерігається деякі порушення логіки викладу матеріалу, оскільки аналізується не лише власне компетентнісний підхід до професійної підготовки майбутніх викладачів економіки, а й стан такої підготовки.
5. У підрозділі 1.2. бракує екскурсу в історію проблеми актуальності умінь самоосвіти майбутніх викладачів, розвитку відповідних якостей у них, що представлено зокрема у поглядах О.Пчілки, Л. Українки, І.Франка та інших.
6. У моделі розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки (с.136) не показані компоненти такої компетентності.
7. У підрозділі 3.2. було б бажано подавати розподіл студентів експериментальної групи та контрольної групи на початку і в кінці експерименту за рівнями самоосвітньої компетентності на основі різних показників не лише у відсотках, а й в абсолютних значеннях.

8. У списку джерел іноземною мовою бракує авторів, які розглядають проблеми самоосвіти, самоосвітньої компетентності, а не лише питання освіти в цілому та компетентності в цілому.

7. Висновок про відповідність дисертації вимогам Порядку

Дисертаційна робота Кучерявої Катерини Валеріївни є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагомe теоретичне і прикладне значення. На підставі виконаних досліджень і розробок автором здійснено комплексне вирішення важливого науково-практичного завдання - розвиток самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки у процесі професійної підготовки. Дисертаційна робота «Розвиток самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки» заслуговує на позитивну оцінку, відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів» (пп. 9, 11, 12) та іншим інструктивним вимогам щодо кандидатських дисертацій, може бути рекомендованою до захисту в спеціалізованій вченій раді на здобуття автором наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри соціальних технологій
факультету лінгвістики та соціальних
комунікацій Національного
авіаційного університету

О. М. Котикова

4. 11 2019 р.

